

ЕНЕРГИЙНАТА ПОЛИТИКА НА БЪЛГАРИЯ НА ПРАГА НА ЕС

Председателят на НКБСЕС Милко Ковачев участва в дискусия, организирана от в. Дневник, 27 октомври 2006 г.

- Може ли България да води друг тип енергийна политика, който да ѝ осигури алтернативни доставчици на суровини?

Огнян Минчев: Въпросът е каква енергийна политика имаме в момента, за да водим друга. Знам каква е енергийната политика на Германия, на Полша, знам каква идея има председателят на Европейската комисия Жозе Мануел Барозу, но не мога да разбера каква енергийна политика има България.

Лъчезар Богданов: Нека да уточним понятията. Политиката се води по отношение на регулацията и по отношение на управлението. От една страна, правителството създава регулаторната рамка, а, от друга - управлява бюджетния ресурс на държавните предприятия, което също е политика. Има просто правило - колкото повече регулативната политика предполага свобода и конкуренция, толкова по-малко значима е инвестиционната политика на държавата. Защото, ако тя греши, пазарът връща сигнала. В България от 1999 г. донякъде има воля за дерегулация на енергийния сектор, като паралелно с това тече процес на вземане на инвестиционни решения в публичния сектор - НЕК, «Булгаргаз». Аз например бих се притеснявал от вземането на няколко разумни решения в инвестиционния сектор - да се инвестира или не, или да се сключи някакъв договор с участието на държавно предприятие. Бих се притеснил и от отлагане на процеса на дерегулация на сектора.

Милко Ковачев: Разбира се, че България има енергийна политика. Ако погледнем външноотърговския баланс, който най-много ни тежи, се вижда, че енергийните ресурси - петрол и природен газ, са тези, които раздуват дефицита. Снабдяването с петрол е най-чувствителната част от нашата енергетика. Единственото нещо, което може да противопоставяме, е разумно използване на енергията. Другият вариант е използване на биогорива. Не трябва да забравяме, че има и договор за регионалния енергиен пазар в Югоизточна Европа, който за първи път обвързва страните в обща политика. Дори в ЕС няма такъв договор. Въпросът е дали ще има единство и доколко формата, изградена в Югоизточна Европа, може да послужи като пример на договор, който се разпростира в цяла Европа. Доскорошните сливания и придобивания в ЕС показват, че правителствата реагират различно, пазейки своя двор. Испания реагира с «отровни хапчета в законодателството» срещу желанието за придобиване от страна на E.ON на «Ендеса». Франция противопостави на офертата на «Енел» да купи «Суес» контраоферта «Суес» да закупи «Газ дьо Франс». Най-интересна беше реакцията на Великобритания, когато «Газпром» се опита да купи «Центрика».

- И все пак може ли предстоящото членство на България в ЕС да ѝ даде основание за друга енергийна политика?

О. М.: Когато става дума за национална енергийна политика, разговорът започва оттам какво правим България да има енергийни ресурси в дългосрочен план и решенията да се вземат в София. Като членове на ЕС трябва да споделяме този суверенитет и с други членове на общността. Въпросът е какво от действията на българското правителство води това след 10-15 години ние да имаме инструментите и ресурсите да вземаме относително суверенни решения за енергетиката. И до каква степен действията, които се извършват - било под мотива за либерализация или възстановяване на добрите отношения, отнемат от българското общество шалтера на енергетиката. Въпросът е до каква степен България ще може да взема решенията тук.

- А има ли ресурс българската държава да взема такива решения?

Илиян Василев: До момента реагираме според матрицата на социализма - т.е. цялата политика по сигурността на доставките е била гарантирана от СССР. Българските

икономически субекти са просто реципиенти. Има дългосрочни договори и доставки и ние приемаме тази схема. Въпросът е, че България е напълно неготова да реагира като стратегия и институции. У нас движението не е по посока на промяна, а на използване на вече съществуващи схеми. Но не можете да се опитвате да разберете чисто икономически този пазар и да реагирате адекватно, ако има взаимодействие с «Газпром» например, защото той не е просто икономически субект. Когато руската държавна политика използва икономически инструменти за постигане на политически и геостратегически цели, то очевидно, ако от българска страна реципиент е «Булгаргаз», няма да може да се намери решение. Проблемът е, че въпросите на енергийната сигурност се намират в сивата зона на отговорност, която НАТО не покрива. И това е един от големите проблеми на колективната система за сигурност, защото енергийната сигурност е най-динамичният и най-опасният елемент във въпросите на националната сигурност. В същото време европейската система за колективна икономическа сигурност също не покрива тази тема, защото има стратегически договорености между енергийните монополи на Германия и Русия. Много е трудно за европейските лидери и проблемът не е липсата на воля. В България трябва да спрем да възпроизвеждаме стереотипите от преходния и допреходния период, защото това ни води до задънена улица. За последните две години платежният баланс на страната е «потопен» с по 1 млрд. лв. от енергийните сметки и това поражда два проблема. През 2007 г. основният проблем с влизането ни в ЕС ще бъде дебалансирането на публичните финанси. Нашата самостоятелност в публичните финанси, ерозирайки чрез зависимости в енергийната сфера, ще доведе до невъзможност да се изпълнят задълженията към НАТО по модернизацията на армията. Формално ще членуваме в алианса, но ще ставаме все повече и повече част от т.нар. несъстояли се членове, които поемат ангажименти и не могат да ги изпълнят. Другият проблем е изпълнението на маастрихтските критерии. Стабилна макроикономическа рамка трудно може да се реализира, ако всяка година икономиката потъва с по 1 млрд. лв. Въпросът е и на политика, и на стратегия. От една страна, не си представяте, че «Булгаргаз» може да бъде приватизиран, защото логично по правилата на пазарния закон компанията трябва да стане притежание на «Газпром» или на някой от стратегическите ѝ партньори, което е почти същото, както показва случаят в Унгария. Има елементи на енергийна сигурност, което предполага промяна в политиката на държавата, свиване на факторите, които могат да дестабилизируют. България трябва да спре плъзгането си по инерция и да вземе пример от стратегическия преглед, който се прави в европейската енергийна политика. Някои страни взеха мерки за повишаване на енергийната ефективност и за изнасяне на енергийния баланс на страната извън нея. Ясно е, че той не може да се реализира само в България. Ако нашите енергийни фирми излязат и извън България и там правят бизнес, то тогава уравнението ще бъде много по-позитивно, а няма само да инкасираме входящи потоци.

- Доколко българските компании са конкурентни да излязат на пазарите?

И. В.: Знам, че има такива компании, които са готови да вземат участие в добив и преработка в акваторията на Черно море.

Но има и други механизми за редуциране на изсовете. Някои държави вече провеждат политика на изграждане на терминали за втечен газ - такъв се прави в румънското пристанище Констанца например, за да се преодолее задръстването на Босфора. Други европейски държави, като например Швеция, провеждат целенасочена политика на ограничаване на енергийното потребление.

М. К.: Най-големият ресурс на България е разумното използване на енергията. Енергийната ефективност е най-евтиният ресурс, който е плод на политическа воля и реформи в ценообразуването и либерализацията. Част от вътрешния ресурс на България е и ядрената енергетика. Ако мога да обобщя, трите посоки на общата енергийна политика са устойчиво развитие, сигурност на доставките и конкурентност.

- Има ли сигурност на енергийните доставки за България и как оценявате действията на правителството в тази насока?

М. К.: Да разсъждаваме за сигурност на доставките в рамките на политическите граници ми се струва твърде старомодно.

Л. Б.: Вече има навлизане на реална конкуренция на пазара. В момента «Газпром» има монопол върху ресурс и се стреми да извлече свръхпечалба, а руското правителство кешира рентата в политически дивиденди чрез натиск. В момента монополът на Русия изглежда неразрушим за съседите ѝ или поне скъпо разрушим, но след 5-10 години природният газ може да бъде изместен от друго гориво, ако компанията злоупотреби с това си положение. Въпросът е да имаме решение алтернативата да влезе на пазара. Хубаво е да внасяме газ от три тръби, да внасяме втечен газ.

И. В.: В момента «Газпром» провежда политика с огромни ресурси, за да осуети алтернативни проекти - например «Набуко». Изправени сме пред ограничено предлагане, след като «Газпром» постигна споразумение с Алжир. В този смисъл биогоривата са значим ресурс и България може да реализира този рисков бизнес. Но държавата трябва да покрие част от риска на инвеститорите.

- Да преформулираме въпроса как в момента гарантираме енергийната сигурност и може ли да използваме членството ни в ЕС като аргумент за друг тип взаимоотношения?

О. М.: България се намира в ситуация, която не може да бъде описана с понятията на икономическата и пазарната целесъобразност. От една страна, имаме мощен и успешен опит за монополизирание на пазара от Русия. Има строга геополитическа рационалност на енергийната политика на Русия. Освен монопола на ресурса има и опит да се картелизират доставките от Туркменистан, Казахстан, както и от страни извън постсъветското пространство като Иран и Алжир. Русия не се ръководи от пазарна логика, а от геополитически цели. От друга страна е ЕС, в който не можем да говорим за единна европейска политика. Германия е преферирана от Русия и тя се възползва от тази ситуация. Но има страни, които не са съгласни с позицията на Германия. Възникват въпросите: В каква степен ще спечели България, ако либерализираме инфраструктурата на «Булгаргаз»? Къде ще отиде либерализацията, ако не запазим национален контрол от 51% в АЕЦ «Белене»? А ако се построи Бургас - Александруполис с 51% дял на Русия? Къде отива националният интерес при тази серия от либерализация?

М. К.: Ако някой си въобразява, че България може да е енергийно независима, по-добре да си намери ново място за живеене. Трябва да говорим за разнообразие на доставките, които да хеджират риска.

Георги Попчев: В този аспект регионалното сътрудничество наистина е ресурс. За да се диверсифицират рисковете, може да се променят доставчикът или ресурсът. В случая с природния газ и с петрола се изисква инфраструктура. Тоест България трябва да има инфраструктура, за да може да взима определени решения.

О. М.: Не трябва да водим дискусия за броя на тръбите, които ще минават през България, защото този въпрос не зависи от нас. Трябва да знаем какво правим при наличието само на една тръба. Трябва да се проведе експертен разговор как да направим по-автономни нашите решения в съществуващата ситуация.

И. В.: За да сме по-конкретни - българската преговорна позиция с «Газпром» ще е толкова по-силна, колкото по-добре сме си направили домашното.

ЕС започна да говори за обща енергийна политика, след като «Газпром» намали доставките на природен газ за Украйна. Въпреки трудностите ЕС ще се научи да говори на един глас, защото това е въпрос не на комфорт, не на целесъобразност, а на оцеляване. При твърда отсрещна позиция те нямат друг изход. В този смисъл затварянето на България в дългосрочни договори, преди ЕС да изгради такава позиция, ще ограничи възможностите ни за реакция. Не мога да разбера ентузиазма за предоговаряне на доставките от «Газпром». Един дългосрочен договор от 1999 г., за който руският министър на енергетиката призна, че договорите са свещени и трябва да се уважават, го предоговаряме три-четири години преди изтичането му. Няма никаква гаранция, че новият 25-годишен договор няма да бъде променен само след 4 години по силата на някакви други текущи обстоятелства.

О. М.: Защо някой бърза два месеца преди влизането в ЕС да предоговорим доставките?

И. В.: Този, който го предоговаря, трябва да посочи пред българската общественост кой ще плати стойността на лукса. Загубите от промяната ще са около 1 млрд. долара. Дори и да бъде плавно увеличението на цената на природния газ, сметката отново ще се изчислява със стотици милиони.

В момента «Газпром» е тотален монополист, но вече имаме петролопровода Баку - Тбилиси - Джейхан, в края на годината ще имаме петролопровода Баку - Тбилиси - Ерзерум, както и газопровода от Иран през Армения. Трябва да се отчита, че ЕС от месец подкрепя финансирането на транскаспийски газопровод. Всъщност Грузия и Турция са теренът, на който се решават големите геополитически въпроси. Затова е важно България да свърже съществуващата си инфраструктура с турската. Засега Турция отказва да бъде транзитираща страна, но при всички положения нейната енергийна политика ще бъде силно повлияна от перспективите ѝ за членство в ЕС. Добрите отношения с Гърция и с Турция са много важни за увеличаване на границите на българската маневреност и свобода.

Говорейки за проекта Бургас - Александруполис, трябва да отчитаме и перспективите на втечнения газ. Само допреди две години се считаше за национален геополитически престиж през територията ти да минават тръбопроводи. През Хърватия например трябваше да минава нефтопроводът Констанца - Триест, но правителството в Загреб затвори темата заради екологични причини. Казаха - ще може ли да ни покриете загубите в туризма, които ще нанесе тръбата, и дали ще спечелим повече от транзитните такси, отколкото ще загубим?

Л. Б.: Аргументът важи в същата сила и за АЕЦ «Белене». Защо да строим централа, ако можем да купуваме ток от Румъния, след като говорим за регионален пазар.

- Трябва ли само два месеца преди влизането на страната в ЕС да подписваме нов меморандум с «Газпром»?

М. К.: Ясно е, че основният мотив за предоговаряне е високата транзитна такса през България, която води до условно ирационални решения за заобикалянето ѝ. Ако падне транзитът през страната, който осигурява половината от доставките за вътрешния ни пазар, ще бъде много тежък момент.

- Колко реална е опасността това да се случи и в каква перспектива?

М. К.: Появи се споразумението между Унгария и Русия за втори «Син поток», където ЕНИ се включва активно. И което до голяма степен обезсмисля възможностите за «Набуко» като алтернатива. «Набуко» се подкрепя от ЕС, но срещу проекта са големи стратегически партньори на Русия от Северна Европа. Северноевропейският газопровод ще мине под Балтийско море и ще захранва Германия, Холандия и Великобритания. Не можем да очакваме, че участниците и компаниите от тези три страни ще се радват на южния път на газа. Не можем сами да решим въпроса. Трябва да сме група, да сме заедно.

И. В.: Преди десет години беше създаден митът, че заради отказа на тогавашното българско правителство да си предостави газопреносната мрежа Русия е построила «Син поток». Това е най-голямата заблуда. Количествата на газа, които минават през България, се решават на границата между Русия и Украйна. Тогава стратегическата оценка на Русия беше, че Украйна е непрогнозируем фактор и това е истинската причина да го има «Син поток». Ако Русия прецени, че ситуацията в Украйна е с дългосрочна непрогнозируемост, очевидно ще има «Син поток 2». Вече реализираният проект е изключително губещ за «Газпром», но при приходите на компанията тя прави разходи противно на икономическата логика. Северноевропейският газопровод под Балтика е два пъти по-скъп в сравнение със сухопътния проект, но се прави по геополитически причини.

Затова - пак повтарям - трябва да имаме близка политика с Турция в областта на природния газ. Тя е европейският хъб и през нея ще минават значителна част от потоците. А колкото до Бургас - Александруполис, към момента изглежда, че премиерата на руския газов монопол може да бъде именно в този петролопровод.

О. М.: България не е фактор, който може да оказва решаващо въздействие върху средата. Тя трябва да координира собствената си политика с останалите. Зависими сме от руския енергиен пазар, ще станем членове на ЕС и това са зависимости, които внимателно и балансирано трябва да бъдат управлявани. В противен случай различните принадлежности към различни сфери на стратегическо планиране могат да ни създадат сериозни проблеми в периоди на конфликти.

- Г-н Ковачев, вашето правителство излезе с рамка за строителството на АЕЦ «Белене», която предвиждаше държавният интерес да бъде защитен с апортирането на площадката, така че държавата да притежава контрола. Имате ли впечатление подобен принцип да се следва от сегашния министър Румен Овчаров?

М. К.: Нямам това впечатление. Когато проектът започна, трябваше да стои на три крака - избора на технология, на акционерна и на корпоративна структура и на финансиране. В момента се придвижва само на един крак - технологията. Имаме само бланкетни изявления без съдържание, че НЕК ще е инвеститор, ще взимаме някакви заеми с частична държавна гаранция, а държавата ще запази 51% в централата.

стр. 8 – 9